

Skolplacering av barn med cerebral pares

Av leg. läk Lennart Sonesson, tillsynslär. Gun Andersson

och småskollär. Ingegärd Nilsson, Malmö

Under sista decenniet har vården av barn med cerebral pares (cp-barn) varit föremål för ökat intresse i vårt land. Speciell skolundervisning för dessa barn har sedan lång tid tillbaka meddelats vid Eugeniahemmet och Vanförestalternas skolhem. Detta har skett i samundervisning med andra grupper av handikappade i form av internat. Under 1950-talet har speciella Cp-skolor tillkommit, huvudsakligen externat. Eleverna bor kvar i sina hem, varför dylika skolor givetvis endast kan komma i fråga i de större städerna, där daglig transport till skolan är möjlig och antalet cp-elever tillräckligt. I praktiken innebär detta tätorter med minst 75.000 inv. (1.) Tillkomsten av Cp-externat har medfört problem rörande optimal skolplacering av cp-barn.

1958 års Cp-utrednings betänkande (1), som förelåg 1960, har angivit riktlinjer för vården av cp-barn. När det gäller skolundervisning framhålls i betänkandet bl. a.: "Cp-barn med lätt till måttlig invaliditet böra så långt möjligt inlemmas i den vanliga skolorganisationen, antingen redan från början eller efter vissa år av utbildning i specialskola". Men utredningen betonar också att skolgång i vanlig skola kan innebära en betydande påfrestning för cp-ungdom.

Vid den tredje Nordiska konferensen om cere-

bral pares i Göteborg 1960 diskuterades också skolplaceringsproblem. Från dansk sida (2) ansågs det väsentligt att taga hänsyn icke enbart till cp-barnens motoriska utan även till deras psykiska handikapp, som bl. a. visar sig i långsamt arbetstempo och perceptionssvårigheter. Med hänsyn till de första skolårens betydelse för barnens trivsel och sociala anpassning ansågs det önskvärt att man redan från skolstarten skulle kunna avgöra om placering i specialskola var nödvändig.

Från Danmark har E. Hansen (3) framhållit att placering i vanlig skola kan klaras endast av lindrigt motoriskt handikappade normalbegåvade cp-barn, som inte heller i andra hänseenden nämnvärt skiljer sig från normala barn.

Cp-skolan i Malmö

För att belysa frågeställningarna kring skolplaceringen har vi i Malmö gjort en retrospektiv undersökning av olika kategorier cp-skolbarn. Artikelförfattarna är anställda vid Cp-skolan, läkaren på arvodes- och lärarna på heltidstjänst.

Cp-skolan i Malmö startade sin verksamhet höstterminen 1955. Uptagningsområdet utgöres av Malmö stad (229.000 inv. 1960) och verksamheten omfattar endast externatplatser. Skolan

($r = +0,47 \pm 0,00$ för födelsevikten och graviditetens längd samt $r = +0,53 \pm 0,00$ för födelselängden och graviditetens längd) sålunda: "Zum Verständnis des Korrelationskoeffizienten sei hier bemerkt, dass dieser kein Mass dafür ist, wie stark und wie regelmässig ein bestimmter Faktor einwirkt, sondern lediglich dafür, wie häufig ein Faktor gleichsinnig mit dem der beeinflusstesten Grösse variiert."

Hosemann (1949) skriver: "Daraus geht hervor, dass sich die sich ergebenden mittleren Tragzeiten bei Kindern zwischen 2.500—5.000 g

nur wenig voneinander unterschieden." Han har även påvisat att fostrets tillväxtkurva inte är jämnt stigande utan har "S-form".

Slutligen kan sägas, att det i det närmaste är omöjligt att exakt fastställa längden av en graviditet. Dessutom kunna samma faktorer (t. ex. moderns sociala ställning, arbete, föda osv., menstruationscykelns längd osv.) som påverka barnets storlek även påverka graviditetens längd. Frågan om barnets storlek vid födelsen i relation till graviditetens längd har alltså huvudsakligen ett teoretiskt och rättsmedicinskt intresse.

har gradvis utvidgats och kan numera karakteriseras som ett centrum för stadens cp-barn. Undersökning och behandling sker i samarbete med Malmö allmänna sjukhus.

Vid Cp-skolan bedrivs förskoleverksamhet, skolundervisning, sysselsättnings- och talterapi samt sjukgymnastik. En deltidsanställd kurator finnes sedan vårterminen 1961. En del av cp-barnen kommer dagligen till skolan och får där sin undervisning. Denna kategori utgör den egentliga Cp-skolegruppen. Vissa barn erhåller därstädes endast sjukgymnastik men undervisas i vanlig skola. Några kommer enbart för bedömning till Cp-skolans läkare, som har kontakt med samtliga kategorier cp-barn.

Skolundervisningen vid Cp-skolan har fått en speciell utformning. Barnen erhåller i mycket stor utsträckning individuell handledning och undervisas oftast i små grupper. Lektionstimmar alternerar med sjukgymnastik, sysselsättnings- och talterapi i syfte att skapa omväxling samt motverka barnens bristande förmåga till koncentration och uthållighet. Genom det förhållandevis ringa antalet elever har större hänsyn än i vanlig skola kunnat tagas till det enskilda barnets behov.

Den aktuella undersökningen

Vi har valt att redovisa materialet i tabellerna I—IV samt att delvis jämföra barnen i Cp-skolan med de cp-elever, som erhåller sin undervisning i vanliga skolor. Journaler för samtliga finnes på Cp-skolan. Frågeformulär har tillställts föräldrarna och respektive lärare på de vanliga skolorna. I undersökningen ingår alla av oss kända cp-fall, som vårterminen 1961 deltog i undervis-

TABELL II. Diagnoser.

	Cp-skolan	Vanliga skolor
Hemiplegia hyperton.	5	11
Diplegia hyperton.	2	1
Tetraplegia hyperton.	5	0
Tonusväxlande tetraplegi	3	0
Choreo-athethos	2	1
Athetoid koordinationsrubbn.	1	1
Summa	18	14

ningen vid stadens skolor med undantag för särskolorna. Cp-skolan: 18, vanliga skolor: 14, summa: 32 barn.

Åldersfördelningen är ungefär likartad i de båda grupperna. Beträffande de yngsta finnes dock en övervikt för Cp-skolan.

Diagnoserna på de olika rubbningarna i motoriken, som förekommer vid cerebral pares, redovisas enligt det klassificeringssystem d'Avignon, Bille, Hagberg och Olow (4) angivits. De hypertona grupperna motsvaras i stort sett av spastikerna i andra sammanställningar. De cp-barn, som går i vanlig skola är sålunda i regel hemiplegiker. På Cp-skolan utgör dessa däremot mindre än en tredjedel av fallen. Tetraplegiker och barn med symtom från extrapyramidala systemet påträffas huvudsakligen på Cp-skolan.

Graden av motoriskt handikapp följer den indelning, som angivits av E. Hansen (3). Barnen har grupperats i sex olika kategorier. Grad I = mycket lindriga. I—II = lindriga—medelsvåra (klarar sig själva). II = medelsvåra (måste ha en del hjälp, avsevärda gångsvårigheter). II—III = medelsvåra—svåra (måste ha hjälp med det

TABELL I. Åldersfördelning.

Ålder	Cp-skolan	Vanliga skolor
7—9 år	4	0
10—12 år	7	7
13—15 år	5	6
16—18 år	2	1
Summa	18	14

TABELL III. Motoriskt handikapp.

Grad	Cp-skolan	Vanliga skolor
I	0	8
I—II	6	6
II	5	0
II—III	3	0
III	2	0
IV	2	0
Summa	18	14

TABELL IV. Intelligensfördelning.

	Cp-skolan	Vanliga skolor
Normalklass	10	10
Hjälpklass	5	4
Särskoleklass	3	0
Summa	18	14

mesta, dålig handfunktion, avsevärda gångsvårigheter eller ingen gång alls). III = svåra (måste ha hjälp med praktiskt taget allting, går ej utan stöd) 3. IV = max. svåra (fullständigt hjälplösa).

Skolplaceringen har som framgår av tab. III i stor utsträckning följt graden av motoriskt handikapp. En tredjedel av Cp-skolans barn är dock förhållandevis lindrigt rörelseskadade. Sex barn tillhör emellertid kategorien rullstolsfall.

Intelligensfördelningen beräknas i tab. IV efter klassplacering. Grupperingen på Cp-skolan har varit svår att utföra. Intelligensbedömning enligt Terman-Merrill har gjorts på mer än hälften av barnen och med ledning av detta samt skolresultaten har tabellen utformats. Vi är dock medvetna om att barnen på Cp-skolan bara kan följa sådan normalklassundervisning, som tager speciell hänsyn till barnens handikapp. Tabellen kan därför ge endast en approximativ bild av förhållandena. Tre barn har bedömts vara på särskolenivå. Dessa har emellertid dessutom ett svårt motoriskt handikapp och har därför icke kunnat omhändertagas i särskola.

Lärarsynpunkter

Cp-barn i vanliga skolor har kunnat jämföras med icke handikappade klasskamrater. Deras lärare har besvarat frågeformulär, ur vilka några synpunkter skall redovisas. De flesta av dessa cp-elever har klarat sin skolgång medelmåttigt eller dåligt och bara någon enstaka har tillhört de bättre. Speciellt i matematik har resultaten varit mindre goda.

Cp-elevernas anpassning i vanlig skola har varierat betydligt. Av de fjorton barnen har tre haft kamratproblem, fyra krävt ökad individuell undervisning och fem enligt lärarnas uppfattning avvikit i sitt beteende från de friska klasskamraterna. Anmärkningsvärt är att lärarna i sex av

fallen behövt taga speciell hänsyn till cp-barnet. Dock ansåg man annan klassplacering önskvärd endast för två av dessa elever.

Cp-skolans barn har undervisats enligt tidigare redovisade principer, vilket sannolikt medverkat till att deras anpassning och trivsel i skolan överlag varit god. Endast i ett av fallen har anpassningssvårigheter och kamratproblem av betydelse registrerats. Emellertid ställer det heterogena klientel, som Cp-skolans elever utgör såväl ur ålders-, invaliditets- som intelligenssynpunkt stora krav på undervisningens utformning. Barnen har betydande koncentrationssvårigheter, arbetar långsamt samt visar nedsatt perceptionsförmåga. Dessutom har flertalet vid skolstarten befunnits vara omogna och visat sig vara ett eller annat år efter i utvecklingen.

För åtta av Cp-skolans elever anser vi annan skolplacering tänkbar. Behov av regelbunden sjukgymnastik, barnens bristande uthållighet och deras uttrötthet är dock faktorer, som motverkar överflyttning. Fem elever kan så småningom bli aktuella för vanlig skola, varav tre i normalklass. Tre av barnen befinner sig under hjälpklassnivå och borde således placeras i särskola. Deras betydande motoriska handikapp lägger emellertid hinder i vägen för detta. Av humanitära skäl anser vi att de inte heller kan avstängas från Cp-skolan. Detta illustrerar svårigheter, som 1958 års Cp-utredning inte nämnvärt beaktat.

Föräldrasynpunkter

Samtliga föräldrar har besvarat frågeformulär. Överlag har man varit nöjd med lärarnas förståelse för barnens problem. Detta gäller alla kategorier. Undervisningen har man också i samtliga skolformer funnit vara relativt tillfredsställande. Några föräldrar med barn i Cp-skolan har dock undrat om placeringen i denna kan ge sämre möjligheter för framtida yrkesutbildning.

Två barn i vanlig skola har föräldrarna önskat få placerade i annan skolform, men icke kunnat precisera sina önskemål. Beträffande tre cp-barn i vanlig skola har föräldrarna ansett placering i Cp-skolan lämplig under förutsättning att det i denna funnits ett större antal barn med lindrigt motoriskt handikapp. Fyra av cp-skoleleverna

har man önskat flyttade; en till hjälpklass och tre till normalklass. Detta endast under förutsättning att barnens möjligheter att klara sig i vanlig skola noggrant övervägts.

Samtliga barn i Cp-skolan har enligt föräldrarna anpassat sig väl till skolkamraterna. Fyra av barnen i vanlig skola har emellertid haft anpassningssvårigheter i detta hänseende. Alla cp-barnen i vanlig skola klarar skolvägen på egen hand. Barnen på Cp-skolan transporteras i stor utsträckning dit med speciell buss. För en tredjedel av dem har det uppgivits att de kan klara sig själva i stadstrafik cyklande, gående eller med kommunala samfärdsmedel.

Diskussion

Föreliggande undersökning gäller skolplaceringsproblem vid Cp-externat. För landsbygden samt mindre och medelstora städer blir frågeställningen delvis en annan, även om vi i detta sammanhang gärna vill understryka, att barnen så långt det är möjligt bör vistas i det egna hemmet, vilket tidigare påpekats av Vahlquist, Bille och Hagberg (5).

Fördelningen i vårt material mellan Cp-skola och vanlig skola är ungefär 1:1. 1958 års Cp-utredning (1) kommer fram till en fördelning av 1:2, dvs. dubbelt så många i vanlig skola. Utredningens beräkning baseras emellertid på en undersökning, som gjorts i Norrbottens län och problemställningen är därför något avvikande.

I Malmö går nu endast lindrigt motoriskt handikappade cp-barn i vanlig skola. Även på Cp-skolan tillhör en tredjedel av fallen denna kategori. Trots fördelningen redovisas av lärarna på de vanliga skolorna i mer än hälften av fallen varierande undervisnings- och anpassningssvårigheter, som dock i regel varit av förhållandevis godartat slag och endast i enstaka fall gjort överflyttning till Cp-skolan önskvärd.

Föräldrarna har i stort sett godtagit barnens skolplacering. Några barn i vanlig skola har dock önskats flyttade till Cp-skolan liksom fyra barn från denna av föräldrarna gärna setts transporterade till vanlig skola. En av bevekelsegrunderna för detta har uppgivits vara farhågor för sämre möjligheter till yrkesutbildning för Cp-

skolelever. Detta torde emellertid i framtiden kunna motverkas genom förbättrade resurser för yrkesutbildning av cp-ungdom.

Vår princip har alltså blivit att om möjligt redan från skolstarten placera även förhållandevis lindrigt handikappade på Cp-skolan, men vi anser också att man så småningom bör pröva möjligheterna att överföra dessa till vanlig skola. Ställningstagandet kan emellertid i viss mån förändras om barnen erhållit fullgod träning i förskola, då de sannolikt får bättre förutsättningar att klara en vanlig skola från början. I regel anser vi därför att cp-barn av alla kategorier bör delta i förskola; en åsikt, som tidigare framkommit från danskt håll (2), (3).

Att cp-barnen får kontakt med friska barn är av stor betydelse, vilket bl. a. påpekats av Olow (6). Den isolerade miljö, som Cp-skolan utgör kan givetvis motverka detta. Från anglosachsiskt håll (7) har man framhållit att barn, som lever i denna skyddade miljö lätt blir egocentriska och får svårare med anpassningen till samhället. Detta är synpunkter, som måste beaktas, men som säkerligen gäller i högre grad för internat än för externat.

Sammanfattning

Problem med skolplacering av barn med cerebral pares har uppkommit sista decenniet bl. a. genom tillkomsten av speciella Cp-skolor med externatplatser. En kort redogörelse lämnas för verksamheten vid Cp-skolan i Malmö. Fördelningen av cp-barn på olika skolformer i staden redovisas liksom en undersökning av barnens anpassning i de olika skolorna. Med utgångspunkt från detta och tillgängliga litteraturuppgifter diskuteras skolplaceringen.

LITTERATUR:

1. Statens Offentliga utredningar, 1960:14, (Cp-vården).
2. Plum, P.: Föredrag vid 3. Nordiska konferensen om cerebral pares. Göteborg 1960.
3. Hansen, E.: Cerebral Palsy in Denmark. Munksgaard, Copenhagen 1960.
4. d'Avignon, M., Bille, B., Hagberg, B. & Olow, I.: Svenska Läk.tidn. 1960:57:2533.
5. Vahlquist, B., Bille, B. & Hagberg, B.: Soc. Med. Tidskr. 1958:35:112.
6. Olow, I.: Soc. Med. Tidskr. 1959:36:407.
7. Pollock, G. A., Naughton, J. A. & Ingram, T. T. S.: Cerebral Palsy Bull. 1961:3:184.